

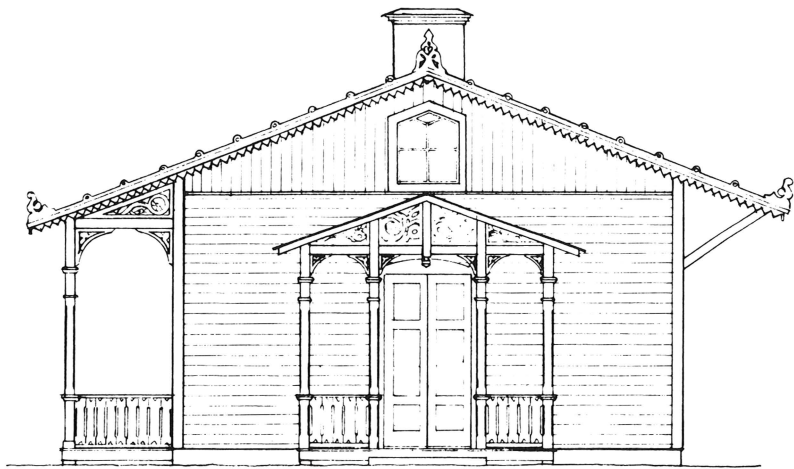
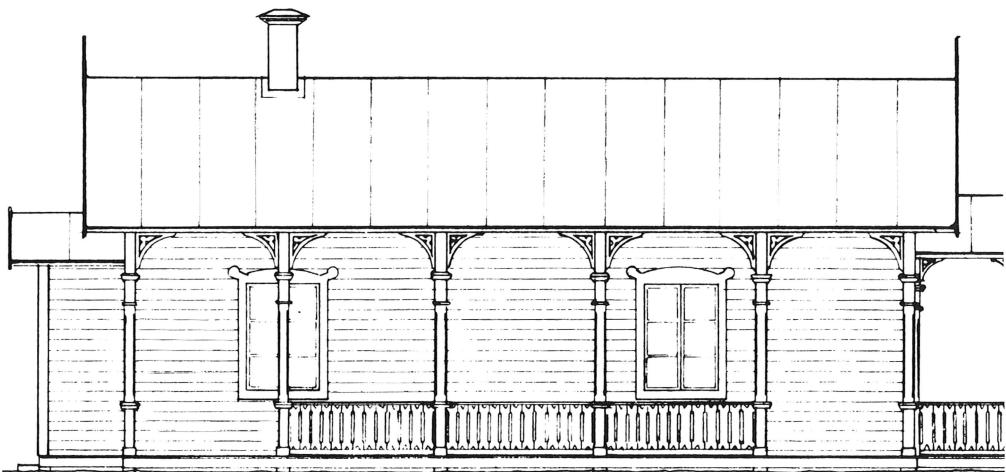
Järnvägmuseiföreningar och hembygdsrörelsen

Vid jämförelse med hembygdsföreningar är Museiföreningen Stockholm-Roslagens Järnvägar en tämligen ny och för en del kanske t. o. m. anonym sammanslutning. Man var vid starten 1968 ute i sista stund varför all kraft har måst inriktas på att skapa resurser samt att rädda representativ och autentisk materiel undan förgängelse. Har SRJ mf:s program och målsättningar ej nått ut är i så fall de arbetssamma startåren förklaringen till detta likaväl som till att kontakter med den övriga hembygdsrörelsen inte etablerats i önskad omfattning. Jag skriver den övriga hembygdsrörelsen eftersom vi från vårt håll känner en sådan tillhörighet i vår strävan att dokumentera och vårda det sociala, kulturella och tekniska arbetet från den tid då järnvägar byggdes och blomstrade. Det var en epok i samhällsbyggandet som på många sätt förändrade människors villkor, påverkade bygdens omdaning och möjliggjorde industrialiseringen.

För att sätta in denna epok i ett sammanhang kan en kort resumé vara på sin plats. De första järnvägarna kan dateras till mitten av 1800-talet. Då var landsvägarna usla och tidvis oframkomliga, fordonen enkla och dragkraften/hästen hade låg kapacitet. Den ökande produktionen och kolåtgången vid de många brukna började ställa krav på transportapparaten. Kolningen var så omfattande att skogsbeståndet kring brukna hotades. Hästfororna räckte helt enkelt inte längre till och i och med att ångkraften kunnat tämjas blev det järnvägsbyggandet som skulle trygga den fortsatta utvecklingen.

Även om man ursprungligen byggde järnvägar för i första hand brukens godsbefordran kom så småningom personbefordran att bli av stor betydelse. Att ta tåget till staden, till marknaden för att handla blev en kontrast till självhushållningen. Nya strömningar i tiden uppstod genom folkrörelsernas budskap som spreds över landet oftast kanske av tågburna folktalare och agitatorer. Stationshus med nymodiga exteriörer hade byggts utefter linjerna och sambruk med posten var en regel på landsbygden. Kring stationshusen växte ofta samhällen upp och allt fler fick sin utkomst vid järnvägarna och i företag som blomstrade tack vare järnvägarna. Hela denna uppbyggnadstid från det att de första rallarna kom var helt säkert fylld av starka upplevelser hos människorna i berörda bygder. Dessa bygder som kom närmare världen och som med järnvägen försågs med förutsättningar att utvecklas, kanske från ödslig landsbygd till en hantverks- eller industriort.

I Roslagen har en rad bruksorter funnits och helt följdriktigt har många järnvägs-linjer dragits fram genom landskapet. Så småningom kom, främst av ekonomiska skäl, dessa småbanor under en gemensam förvaltning, Stockholm-Roslagens Järnvägar, vilket underlättades bl. a. av att spårvidden 891 mm (tre svenska fot) var gemensam. Detta trafiksystem har givit vår förening dess namn. Museiföreningen

Det ursprungliga stationshuset vid Uppsala Östra järnvägsstation. Rekonstruktion gjord av SRJmf under ledning av Bengt Eklund.

Stockholm-Roslagens Järnvägar, en ideell förening med f. n. drygt 1.200 medlemmar.

Föreningens trafikprojekt heter Upsala-Lenna Jernväg efter den första bandelen vilken betjänade Lenna Bruk och som invigdes 1876. Vår förening uppmärksammade årtalet genom omfattande arrangemang på 100-årsdagen den 5 november 1976 samt en utställning på Upplandsmuseet "Upsala-Lenna Jernväg 100 år" i slutet av året. Det är av denna gamla järnväg vi vill skapa ett levande museum och många glada resenärer har upplevt gångna tider vid resor med "Lenna-katten" i samband med den trafik som under somrarna sedan 1974 bedrivs på banan.

SRJ mf syftar med sin existens längre än till att endast köra badtåg. Många slag av aktiviteter finns på programmet bl. a. forskning samt dokumentation kring järnvägar och dess miljöer, främst då i Roslagen. Då vi sökte anslag ur Kjellman-fonden meddelade vi vårt intresse för att på ritningar rekonstruera det ursprungliga stationshuset vid Uppsala Östra. Det var därför med glädje och tacksamhet vi på Upplands fornminnesförenings Vinterting mottog 1977 års pris vilket gav oss ekonomiska resurser att genomföra projektet som letts av Bengt Eklund, en av våra medlemmar. Samtidigt som vi beretts tillfälle att visa något av bredden på vår verksamhet anser vi oss ha gjort en kulturhistorisk insats genom att ta fram ritningar till ett av de få hus med "snickarglädje" som funnits i Uppsala. Resultatet är en frukt av den dokumentation vi har bl. a. i ett omfattande fotoarkiv och får utgöra ett exempel på hur forskningsmaterial kan användas. I detta fall till att visa hur en byggnad som sedan länge är borta har varit utformad exteriört och interiört. En anmärkning: källarvåningen fanns ej ursprungligen. Den är ett förslag till en praktisk lösning av den så viktiga arkivfrågan.

Vi är glada för att vi beretts detta tillfälle att presentera resultatet av nämnda projekt. När vi samtidigt fått möjlighet att presentera något järnvägshistoria samt vår förening och dess program har vi gjort detta i förhoppning om att därigenom knyta nya och värdefulla kontakter.

Lennart Heljefors

Boglösa hembygdsförening

Boglösa hembygdsförening bildades våren 1976 och torde vara en av de yngsta i Uppland.

Redan innan föreningen bildades fanns trevare ute om att någon borde ta sig an upprustningen av en 35 meter lång logbyggnad i byn Utmyrby och som var av vital betydelse för att miljön kring den smått unika bygatan där inte skulle gå förlorad. Logbyggnaden låg på prästgårdsmark men ingick inte längre i arrendatorns underhållsskyldighet. Beslut fanns att huset skulle rivras. Men på grund av bybornas protester hade rivningen fått anstå. Förfallet hade dock gått så långt att taket delvis givit vika.

När hembygdsföreningen bildats blev det en naturlig uppgift för den att ta sig an denna byggnad. Föreningen lyckades utverka 10.000 kronor som hjälp till upprust-

Boglösa hembygdsförening. Från bygatan i den oskiftade radbyn Utmyrby i Boglösa socken. Under medverkan av hembygdsföreningen har den mitre ladubyggnaden restaurerats. Foto Henry Emanuelsson.

ningen från markägaren som är Enköpings kyrkliga samfällighet. En upprustning hade av Byggnadsfirman Anders Diös AB hösten 1975 uppskattats till 70.000 kronor.

Med hjälp av en lejd snickare plus frivilliga krafter har det lyckats föreningen att begränsa de kontanta utlägg till de anvisade 10.000 kronorna. Därmed har miljön kring bygatan räddats och föreningen har fått ett utmärkt utrymme att förvara tillvaratagna lantbruksredskap och maskiner i. Föreningen har nämligen under 1977 fått mottaga ett ansevärt antal jordbruksmaskiner från tiden kring sekelskiftet och fram till 1960-talet.

Men den egentliga orsaken till att föreningen bildades var att det behövdes ett organ som kunde lämna vägledning för besökare vid traktens många hällristningar.

Föreningen är just nu i färd med att skapa ett hällristningscentrum i en nedlagd skola invid Boglösa kyrka. Skolhuset har på gynnsamma villkor förvärvat av Enköpings kommun. Huset inrymmer två uthyrda lägenheter, vilka säkrar driftkostnaden för fastigheten, plus två skolsalar, varav den ena rymmer en vävstuga med ett tiotal vävstolar, och den andra kommer att fyllas av informationsmaterial om hällristningar, bl. a. en permanent bild- och skärmutställning.

För produktion av utställningen samarbetar hembygdsföreningen med Studieförbundet Vuxenskolan, Riksutställningar, Riksantikvarieämbetet och Upplandsmuseet. Utställningen följs upp med att promenadslingor av varierande längd markeras i naturen och leder fram till sevärda ristningar, vidare med enkla kartor för besökare

att taga med sig vid besök vid längre bort belägna ristningar, vägvisare och annan uppskyltning.

Under vintern och våren 1977 hade föreningen två hembygds-cirklar igång med drygt 30-talet deltagare, som bl. a. förtecknade försvinnande namn på torpställen, åkrar, vägar, broar, backar och andra företeelser i kulturlandskapet, inventerade bykartor och byhandlingar och företog två byvandringar. Men framför allt ägnade sig cirklarna åt att dokumentera 1930-talet genom att noga uppteckna vardagars och helgers sysslor, kläder och matvanor till vardags och fest, traditioner kring helger, bröllop, begravning och andra högtider, nöjesliv, skolgång, uppfostran m. m. Ett material som med tiden torde bli värdefullt, emedan vad som upptecknades, för de flesta var självupplevt och således inte till någon del byggt på antaganden.

Föreningen har vid utgången av 1977, 145 medlemmar.

Henry Emanuelsson

Hållnäs hembygdsförening

Hållnäs hembygdssförening har under 1977 fortsatt sin traditionella festverksamhet. Samlingen på midsommaraftonens eftermiddag besöktes av omkring 1000 personer och programmet upptog bl. a. lekar för barn kring midsommarstången. På kvällen var antalet festdeltagare c:a 2000. Hembygdsfesten sista söndagen i juli var också välbesökt och gynnades som vanligt av vackert väder. Docent Bengt Jonsell talade över ämnet "Hållnäs halvön – säregen svensk natur". Av övriga medverkande kan nämnas Karl Sahlström och hans medhjälpare som spelade allmogemusik samt operettsångerskan Harriett Forsell som gav en uppskattad sångkavalkad. Hemslöjdsalster och terapiarbeten såldes liksom också den för Hållnäs typiska maträtten lakströmming. Det kan i detta sammanhang nämnas att en ny portal till hembygdsgården byggts under året liksom att bänkar iordningställdes.

En inventering av hembygds-museet har påbörjats av Lars och Annika Zetterberg under överinseende av Gunnar Elfström och Karin Wretin vid Upplands fornminnesförening. I arbetet ingår katalogisering av föremålen, eftersom den gamla katalogen numera är ofullständig, liksom också uppsättande av anslag på eller vid föremålen.

Arbetet med den planerade hembygdsboken har fortsatt under Stiv Jakobssons ledning, bl. a. genom insamlande av material från protokoll och andra arkivhandlingar. Det kan nämnas att f. folkskolläraren Karl Hedman bidragit med minnesanteckningar från tiden i Hållnäs och att Rune Lundholm lämnat negativt med motiv från byggandet av vägen mellan Skärplinge och Vavd.

Dokumentationen i fråga om fotografering har fortsatt. Fotografen Henrik Carlsson, Uppsala, som härstammar från Hållnäs, har fotograferat hus och miljöer i flera byar. Gymnasisten Lennart Thorsell har bl. a. arbetat med fotografering av och redogörelse för fornlämningar. I dokumentationssyfte anordnades under året en ny fototävling och pristagare i denna blev Karl-Bertil Holmstedt, Sölve Palmgren och Lennart Thorsell. Bland motiven kan nämnas kyrkliga och frikyrkliga lokaler, hem-

bygdsföreningens anläggningar i Fågelsundet och Griggebo, affärer och Carl V. Sundins trägubbar. Filmfotografen Lars Hallengren har fortsatt arbetet med filmen om Hållnäs. Också bandinspelningar har ägt rum, bl. a. av Wolter Ehn och Matts Josefsson.

En dräktkommitté har arbetat vidare med planerna på en Hållnäs-dräkt och dess ledamöter har studerat folkdräkter i en studiecirkel som anordnats i samarbete med Vuxenskolan.

Arbetet med att försöka få tillstånd till beredskapsarbete för att reparera och restaurera Griggebo-sågen har fortsatt och kontakter har ägt rum med landsantikvarien, länsarbetsnämnden och riksantikvarieämbetet. Något positivt resultat har tyvärr ännu inte uppnåtts. På grund av risken för ras har föreningen själv ordnat med vissa stödåtgärder. Förvärv av garveriet i Konradslund har diskuterats.

Hållnäs är ett blomsterrikt område, bl. a. i fråga om guckuskor. En inventering av antalet guckuskor gjordes under året i Slada by och man räknade omkring 200 blommor. Viss inventering i fråga om djur, t. ex. rådjur, har också ägt rum. En beklaglig händelse under året på denna front var, att kräftpesten nådde Årböle-ån, så att man inte kunde ägna sig åt något kräftfiske.

Hembygdsföreningen i Hållnäs har över 300 medlemmar. Omsättningen har under året varit c:a 150.000 kronor. Föreningen blev 1977 medlem av Riksförbundet för hembygdsvård. Förslag till nya stadgar utarbetades. Kontakten med hållnäsborna har bl. a. uppehållits med cirkulär. Ordförande under året har varit Börje Karlsson, sekreterare Stiv Jakobsson och kassör Harry Lindquist.

Stiv Jakobsson

Järlåsa hembygdsförening

Föreningens hembygdsdag i Granhammars f. d. skola 4 sept. 1977 hade samlat en stor publik. Huvudpunkten denna gång var en fotoutställning med c:a 200 bilder från Järlåsa, välvilligt utlånade av ortsborna. Där kunde man se intressanta och unika bilder från olika miljöer och tider, t. ex. från det expanderande stationsområdet på 1920-talet, gamla torp och gårdar, Bredsjö säteri, kända Järlåsa-profiler, gruppbilder, m. m. Utställningen blev mycket uppskattad. Ett spelmannslag från Jumkil bidrog i hög grad till den gemytliga stämningen.

Fullsatt skolsal kunde också noteras den kväll i maj, då f. köpman Algot Pettersson berättade från det gamla Järlåsa, likaså vid syföreningsauktionen i dec., då syklubbens alster gick under klubban. Den gamla skolan, som ägs av hembygdsföreningen, inrymmer även föreningens samling av äldre bruksföremål.

Familjeträffen vid torpet Lövåsen 18 juni samlade ett hundratal personer i olika åldrar, som slog sig ner i gröngräset med sina kaffekorgar. Brita Eriksson berättade om en torparhustrus vardagsbestyr i forna dagar och en sånggrupp underhöll. En naturstig runt torpet stod också på programmet.

Föreningens medlemmar har nedlagt många timmars arbete med städning, underhåll och reparationer vid såväl skolan som torpet, där taket lagts om med enkupigt tegel.

Vid årsmötet utsågs föreningens grundare Algot Pettersson till hedersmedlem. Ordförande är John Pettersson, Henning Fredriksson är kassör och Brita Eriksson sekreterare. Ett ökat intresse för hembygdsarbetet i Järlåsa har medfört att medlemsantalet i föreningen nu är 75.

Brita Eriksson

Lagunda hembygdsförening

Hembygdsföreningens arbete har under 1976 fortsatt på så sätt att styrelsen och ett antal arbetsgrupper delat på uppgifterna.

En välbesökt diskussionsafton arrangerades den 25 febr. med anledning av Länsstyrelsens utredning om Hjälstavikens möjlighet att överleva som fågellokal. I panelen satt två ornitologer från orten och tjänstemän från Länsstyrelsens naturvårdsavdelning, Stiftelsen för friluftsområden och naturvård samt från LRF. I maj företogs en tidig morgonexcursion till Hjälstaviken under sakkunnig ledning av de två ornitologerna.

Svenska flaggans dag firades traditionsenligt på Kvekgården. Museidirektör Olle Cederlöf berättade om den svenska flaggans historia, pastoratsköreerna sjöng, Grillby folkdanslag medverkade och flaggor från bygdens övriga föreningar bildade fanborg.

Ett 40-tal av medlemmarna besökte i juli Sundborns hembygdsförening, som ordnat ett fint program med bl. a. fäbodafton och besök på Carl Larsson-gården.

En ny aktivitet för året var Mickelmässmarknaden, som anordnades i Örsundsbro samhälle den 3 okt. i samarbete med Lions Club och Kulla 4H samt Örsundsbro 4H. Hembygdsföreningen stod för återupplivandet av de indelta soldaternas kyrkparad utanför Gryta kyrka samt för organiserandet av marknadsdansen.

De olika arbetsgrupperna har fortsatt med sina uppgifter. Så har t. ex. växtgruppen anordnat dels en trevlig och lärorik tävling i växtkännedom, dels en utflykt till Fiby urskog. Miljövårdsgruppen har bl. a. kämpat för den handelshistoriskt intressanta sekelskiftesmiljön vid bron över ån i Örsundsbro samhälle och har i samband härmed startat en aktion för att rädda magasinsbyggnaden "Kappen". Inom boplatgruppen har en kommitté bildats som i samarbete med landsantikvariern och Vasa-Orden, Enköping, undersöker "profeten" Erik Janssons födelseplats i Biskopskulla. Erik Jansson grundade kolonien Bishop Hill i USA.

Årsmötet hölls den 28 mars varvid styrelsen fick följande sammansättning: Greta Ericson ordf., Karl-Gustav Wallin v. ordf., Valdis Ordéus sekr., Rolf Johansson kassör, övriga Elsvig Björklund, Bertil Lidberg, Inga Lundberg, Anders Wahlberg och Erik Wallén.

Valdis Ordéus

Norrunda forminnes- och hembygdsförening

År 1977 började som det gamla slutade, nämligen med en bildvisning av Norrunda under ett sekel. En kväll i januari kom det 30 personer till hembygdsgården Vårn för

att se och diskutera bilderna. Nästa tillfälle att visa bildserien blev när Röda Korset hade årsmöte i Orrgården.

Vid halvårsmötet i april kom nyckelharpspelarna "Nyckelknippet" till Vrån och bidrog till en trevlig eftermiddag.

Hembygdsgdagen den 5 juni hade vi förutom de nu traditionella begivenheterna såsom kardning, spinning, bandvävning, växtfärgning även klippning av får. Ute i boden vävdes tras mattor och i den iordningställda skomakarverkstaden visade en skomakare de gamla verktygens användning. Denna dag gästade "Nyckelknippet" Vrån ännu en gång och spelade för en stor och intresserad publik.

Söndagen den 19 juni var det gökottedags med cykelfärd till Sten Eklund i Starrmossen där Sten den vackra morgonen berättade om gårdens historia och bjöd de 35 deltagarna på kaffe och egenhändigt bakat dopp. "Norrunda – ett sekel" blev detta år något av en följetong och den 15 november var det dags att visa diabildsamingen för föreningarna i bygdegården. Vi har visat museet för tiotalet skolklasser och kyrkan har haft 2 sammankomster i Vrån. Vid halvårsmötet den 2 december höll Karl Johan Eklund ett kåserande föredrag kallat "Hus och gårdar i Sigtunabygden". Eftersom Anna Lisa och Ove Persson skulle flytta från vår ort så passade vi vid det tillfället på att avtacka dem och dela ut diplom.

Gunnar Andersson

Rasbo Hembygds-gille

Rasbo hembygdsgförening har under 1977 högtidlighållit sin 10-åriga tillvaro. Med anledning härav har utgivits en publikation med titeln "Rasboglimtar". Här kan man bl. a. läsa om tidigare verksamhet från omkring mitten av 1930-talet, då gamla föremål började upptecknas och insamlas. Föreningens samlingar är nu katalogiserade och placerade i hembygdsgården i Gåvsta och dess flyglar.

Sammanträden har under året hållits i hembygdsgården varvid föreningsangelägenheter dryftats och olika rasbogårdars historia berättats av dess innehavare. Stockvedsbrasan i den öppna spisen har skapat stämning. Förplägnad har bjudits av gillevärdinnorna Siri Casteryd, Greta Gustavsson och Anette Sandén.

Den traditionella hembygdsgdagen den 14 augusti 1977 hade samlat cirka 200 personer. Dagen började med friluftsgudstjänst och sedan kyrkkaffe, folkdansupp-trädande samt musik av nyckelharpspelare. Olika utställningar hade också ordnats bl. a. om växtfärgning och järn- o. träsnideri. Amatörer från rasbobygden passade samtidigt på att visa målningar bl. a.

Föreningen besökte den 2 april Statens Historiska Museum i Stockholm för att bl. a. titta på det svärd från 800–900-talet, som påträffats i Visteby för några år sedan. Vidare har Vänge hembygdsgförening, Fiby urskog, tjuvgrottan på Yresta skog samt den gamla avrättningsplatsen vid gränsen mellan Vaksala och Rasbo besökts.

Hembygdsgården har besökts av flera enskilda personer samt skolklasser, varvid gillevärden Gustav Gustavsson berättat om gården och dess föremål.

Hembygdsgilletts styrelse består för närvarande av: Helge Karlsson (ordf.), Kurt Jansson (v. ordf.), Lennart Carlsson (sekreterare), Martin Ehrengren (kassör), Erik Casteryd samt Greta och Gustav Gustavsson.

Helge Karlsson

Rasbokils hembygds- och fornminnesförening

Enligt årsmötets beslut 1977 firades midsommaren under traditionellt familjära former vid Årby slott. Alla deltagare såväl sockenbor som gäster utifrån fick på gammalt vis hjälpa till att klä majstången med löv, blommor och kransar. Sedan bars den i procession med spelmän i spetsen och restes på ängen strax invid slottet, där ordföranden hälsade välkommen och ett leve utbringades för den svenska midsommaren. Så följde sedvanliga ringlekar och skämttävlingar under Sven Elgs ledning, varefter förfriskningar, saft och kaffe med dopp, serverades i slottets riddarsal. Gäster utifrån visades runt kring den historiskt intressanta slottsanläggningen från mitten av 1600-talet med byggnadsminnen från senmedeltid. Barnen fick göra rundfärd i lövad skrinda.

Hembygdsdagen i slutet av augusti 1977 formades till en färd med buss till socknarna sydväst om Uppsala för att öka vår kännedom om deras fornminnen, bebyggelse, arbetsliv, ortnamn och nutida förhållanden. Sålunda besågs Läby och med namnet sammanhängande forntida vadställen och broar samt runstenar. Ekeby bys äldre bondebruk, gårdsanläggningar och nyrustade väderkvarn skildrades sakkunnigt av arkivarien Wolter Ehn. Vid Focksta visades den stora, tidigare med vattenkraft drivna, kvarnen av föreståndaren Birger Brunberg. På kullarna strax söder därom besågs den ståtliga runstenen, ristad på en förutvarande älvkvarnhäll av den kristna "missionären" från England på 1000-talet Åsmund Kåreson, mästare bl. a. till stenen vid vår kyrka i Rasbokil.

Efter måltidsrast mottogs vi i Härkeberga kyrka och kaplansgård, som ingående visades av kantor Gösta Öhlund och hans maka, vilka bl. a. berättade om bygdens folkliga traditioner. Viktigt jämförelsematerial rörande det gamla självhushållet i dessa trakter inhämtades slutligen vid besöket i Mor Lottas ålderdomliga timmergård i Kvek, som visades av fru Elsa Lidberg. Vid hemfärden via Uppsala besågs även Läby vad, vasamonumentet där samt bautastenarna på gravfältet ett stycke österut. Färden blev lärorikt inspirerande och kontaktskapande för det fortsatta arbetet i vår hemsöcken.

Under året har f. ö. vår hembygdsgård i Kölinge och dess omfattande samlingar vid olika tillfällen visats för enskilda personer och föreningar på exkursionsfärd. Inventeringar och gåvor från auktioner har tillfört samlingarna ett antal kompletterande föremål. Under närmast följande år kommer vissa underhållsarbeten att utföras vid ett par dagars "arbetskalas".

Hembygdsföreningens styrelse har 1977 bestått av: Ordf. Stig Björklund, v. ordf. Viktor Andersson, kassör Esbjörn Båth, sekr. Gun Björklund; övr.: Ernst Andersson,

Elsa Dahlgren, Kajsa Eriksson, Elsa Gustafsson, Margit Olofsson och Karin Pettersson.

Stig Björklund

Roslagens fornminnesförening

Föreningen kan glädja sig åt en god medlemsutveckling och hade inte mindre än 300 medlemmar år 1977. Föreningen svarar för föreläsningar. Apotekare Stig Ekholm, Västerås, har berättat om Roslagens flora i naturen och hos Karlfeldt. En kurs i runkunskap med docent Börje Westlund rönt stort intresse. Vidare har föreningen i samverkan med kulturnämnden anordnat slottskväll på Penningby slott och Lykttändarkväll i Norrtälje. Alla elever i åk 3 i stadens skolor får genom föreningen vara med om en stadsvandring. Under sommaren har Fornminnesföreningen stadspromenader, vilka ofta avslutas med kaffe och en musikstund. Tillslutningen har vid något tillfälle varit så stor, att man måste dubblera vandringen.

Fornminnesföreningen har tillsammans med övriga föreningar i kommunen skrivit till Stockholms läns landsting och vädjat om att landstingets bidrag till Upplands hembygdsförbund måtte utgå även i fortsättningen.

Lennart Jansson

Skogs-Tibble hembygds- och fornminnesförening

Söndagen den 8 aug. 1976 höll föreningen sitt årsmöte. Vi kunde även detta år använda museets trädgård som möteslokal, då vädret var vackert. Vi har dessutom samlats till 16 arbetsmöten och en heldags vårstädning såväl inom- som utomhus.

Vi delade ett marknadsstånd med Husmodersföreningen vid "Mickelsmäss marknad" i Örsundsbro, där vi sålde halmkärvar, hemvävda s. k. Skogs-Tibblemöpare, halmarbeten osv. Under året har också tillverkats björkrisvispar till nästa års marknad. Trefaldighetsaftonen firades som vanligt med att dricka "hälsokälla" ur näverskopa. Vi sjöng allsång och lyssnade till diktläsning och sång av familjen Flodell. 1977 års utflykt ställdes till Badelunda, Vallby friluftsmuseum och slottet i Västerås. "Skogs-Tibbledagen" hölls 24 juli. Vädrets makter var oss inte nådiga, men vi lyckades genomföra programmet till största delen. Wolther Ehn talade om "Gångna tidens Skogs-Tibble" och så blev det spelmansmusik och folkdansuppvisning.

Bland de reparationsarbeten som ständigt pågår kan nämnas arbetet med "bagarstugan". Det är vår förhoppning att kunna restaurera bl. a. bakugnen där så att vi kanske i framtiden skall kunna demonstrera hur ett "gammaldags" bak gick till. Vi behöver också en plats, där vi kan hålla sammanträden och andra träffar och vi räknar med att det skall bli möjligt här. Vi har på olika sätt försökt verka för ett ökat intresse för vår förening. Vi tar därför även nu tillfället i akt och uppmanar: Kom med oss, och kom snart!

Valborg Pettersson

St Eriks Gille i Roslags-Bro

Vid årsmötet 22 maj 1977 fick styrelsen följande sammansättning: Evert Karlsson, ordf., Erik Sjöberg, vice ordf., Arne Eriksson, kassör, Bernt Frödin, sekreterare. Övriga ledamöter blev William Holmström, Rune Johansson, Eskil Noge och Inga Lisa Törnqvist. Under året har flera utflykter företagits; den 19 juni till Riala hembygdsgård och Vira bruk, den 24 juli till Husby-Sjuhundra kyrka, Södertjära varvgård, Lundbro och Esa borg i Edsbro med kyrkoherde Karl-Arvid Grandin som ledare samt den 7 augusti till Harö, där professor Tham berättade om faunan. Vid ett föreningsmöte i december berättade Wille Holmström om sjösänkningar i Roslags-Bro.

Under hösten har en grupp intresserade samlats var 14:e dag och pratat om gamla tider under kyrkoherde Grandins ledning. Det mest angelägna just nu är att försöka skapa en hembygdsträkt för socknen samt att komma över någon lämplig byggnad för förvaring av gamla bruksföremål.

Bernt Frödin

Stiftelsen Skuttunge prästgård

Lördagen den 12 juni 1976 hölls årssammankomst med stiftelsen. Styrelsen erhöll då följande sammansättning: ärkebiskop em. Gunnar Hultgren (ordf.), kontraktsprost Lars Ridderstedt (vice ordf.), fru Doris Johansson (sekr., nyvald), slöjdlärare Nils-Olof Forsberg (kassör), professor Gösta Berg (utsedd av Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet), hemmansägare Jan-Olof Andersson, fru Carin Lögdberg samt arrendator Yngve Persson. Till avgående Anna-Lisa Godberg framfördes stiftelsens tack för hennes betydelsefulla insatser såsom ledamot av styrelsen sedan 1953 och dess sekreterare sedan 1959. Vid årsmötet anmäldes att en liten brudkrona förfärdigad av Gertrud Nilsson, vilken burits av Karin Nätterlund vid hennes vigsel med Peter S:son Lundkvist i Skuttunge prästgård, av brudparet som gåva överlämnats till stiftelsen och tillförts den i museet deponerade samlingen av konstnärinnans arbeten.

Den tidigare samma dag anordnade Skuttungeträffen hade samlat över 200 deltagare, det största antalet hittills. Denna gång hade programmet som syfte att belysa äldre tiders arbetsliv i socknen. De kvinnliga sysselsättningarna representerades av spånadskonsten som demonstrerades av Ebba Mattsson i Svarvarbo och Gertrud Josefsson i Torvsätra, varjämte amanuens Håkan Liby, Disagården, demonstrerade linberedningens många moment och visade prov på olika slags linneväv. Till belysning av det manliga huvudyrket hade ordnats en utställning av ej längre brukade redskap och maskiner som hopsamlats från gårdarna. För deras bruk vid jordens bearbetning redogjorde Jan-Olof Andersson i Skuttungeby och Gösta Lindström i Norrby. I övrigt medverkade kyrkokören under ledning av Yvonne Båth-Persson, som även ledde en grupp av unga flöjtblåsare. Under kaffedrickningen med tilltugg av ”bärbullar” och våfflor utfördes musik på nyckelharpa av Sven Persson och Gunnar Westerberg. Dagen avslutades med den sedvanliga drickningen ur Trefaldighetskällan.

Vid årsmötet diskuterades ett par arbetsprojekt. Den just anordnade utställningen av äldre jordbruksredskap hade visat att det fanns en myckenhet sådana i gårdarna som riskerade att med tiden gå förlorade. Man enades om att det borde vara en uppgift för stiftelsen att mottaga och i tillgängliga utrymmen förvara dylika gamla redskap. Årsmötet utsåg en kommitté bestående av ordföranden (sammankallande), Jan-Olof Andersson, Gösta Lindström och Yngve Persson, för att söka förverkliga denna idé. Vidare hälsades med tillfredsställelse att studeranden Maria Andersson, Skuttungeby, påbörjat sitt frivilliga åtagande att iordningställa ett herbarium över prästgårdsområdets flora med dess intressanta inslag av gamla medicinal- och kryddväxter.

För uppgiften att vårda byggnaderna och hålla området i gott skick är stiftelsen så gott som helt beroende av frivilliga insatser. Under året har sålunda arrendator Yngve Persson biträtt med skötseln av tunets gräsmattor och slöjdlärare Forsberg svarat för vården av rabatter och mindre reparationer. Ett arbetslag av fruar har verkställt rengöring och städning av museibygnaden. Tyvärr måste höstens s. k. lövräfsningsdag inställas. Däremot har stiftelsen som tidigare åtnjutit förmånen av hjälp med rensning i dalgången av AMS-arbetare.

Vid en tillbakablick på år 1976 kan stiftelsen konstatera att den gamla prästgården inte endast omfattats med samma pietetsfulla omsorg av församlingsborna utan också tilldragit sig växande uppmärksamhet och intresse i vidare kretsar vilket tagit sig uttryck i besök av studie- och utflyktsgrupper under sommarmånaderna och påhälsningar av enskilda turister även under året i övrigt. Det totala antalet "utsocknes" besökare torde ha uppgått till närmare 300 personer.

På önskelistan står alljämt en byggnadshistorisk beskrivning. Ett aktuellt behov är en "vägvisartavla" vid infarten med plan över bebyggelsen och kortfattad orientering för besökare. Slutligen återstår den länge väntade för framtiden betryggande byggnadsmminnesförklaringen. Allt sådant som stiftelsen själv saknar resurser eller befogenheter till utan måste räkna på hjälp med från de kulturvårdande institutionerna och myndigheterna.

Gunnar Hultgren

Södra Olands Hembygds-gille

Verksamheten under år 1977 inleddes med ett välbesökt julgille i Gamla Klockargården i Alunda den 14 januari och den 25 mars anordnades äggsexa på Gammel-Gränome. Vid julillet medverkade Kerstin Selén med sång och Ebbe Selén berättade om Vävar-Janne. Vid äggsexan spelade riksspelman Sven Ahlbäck låtar och Ebbe Selén kåserade om medeltida magiska fingerringar.

Midsommarfesten firades traditionellt på Gammel-Gränome. Festen samlade c:a 1.000 deltagare med stort inslag av unga familjer. Riksspelmännen Emil Olsson och Renate Persson spelade, Olands folkdansgille hade uppvisning och en hembygdskör sjöng folkvisor. Under midsommarhelgen utställdes i Tiondeboden dukar och servetter vävda av Vävar-Janne. Denne mycket vävkunnige och märklige man var verksam i bygden i slutet av 1800-talet.

Den 28 augusti anordnades en utflykt med samling vid Frötuna kyrka där gudstjänsten bevistades. Penningby slott besöktes. Kaffe serverades vid Vira bruk, var efter bruket visades.

Hembygdsgdagen den 4 september, anordnad tillsammans med Alunda församling, vid Alunda kyrka och Klockargården besöktes av 350 deltagare. Vackert väder, allmogemusik, folkdans m. m. gjorde dagen mycket lyckad. Antikvarie Gunnar Elfström talade över ämnet byggnadskultur och byggnadsvård. Riksspelman Erik Sahlström och sångruppen Skillingtrycket medverkade.

Årsmöte 1977 hölls den 13 november på Gammel-Gränome. Efter årsmötesförhandlingarna följde samkväm då Olands felare underhöll med allmogemusik. Kanslichefen i Riksförbundet för hembygdsvård Rune Engström kåserade om hembygdsrörelsen i ett föränderligt samhälle.

Till årets största händelse får vi räkna utgivandet av tidskriften Olandsbygden. Huvudredaktör är Ebbe Selén. Olandsbygden, som recenserats i UNT och Norrtälje Tidning, har fått ett gott mottagande av alla hembygdsintresserade.

En annan uppmärksam händelse är de skyltar vid runstenarna vid Stavby, Tuna och Alunda kyrkor samt vid runstenen i herrgårdsparken i Gimo som hembygdsgillet anskaffat till en kostnad av 1.200 kronor. Skyltarna berättar en hel del om runstenarna. För texten svarar Riksantikvarieämbetet.

Vandrarhemmet vid Gammel-Gränome har i år målats invändigt och tapetsrats. Herrgårdsköket har också målats och inretts så att det kan användas som samlingsrum för vandrarhemsgäster. Vandrarhemmet har haft över 1.000 övernattningar på ett år vilket säkert får tillskrivas den högre sanitära standard det nu har.

Till enskilda och föreningar har lokalerna i Gammel-Gränome varit uthyrda 30 gånger.

Vårt hembygdsgille har nu 340 medlemmar.

Sylvia Lengstrand

Tegelsmora Hembygdsgförening

Den nyligen genomförda medlemsvärningen har varit framgångsrik. Ej mindre än 145 nya medlemmar har anslutit sig, varför årsmötet för första gången måste förläggas till det nyrestaureerade församlingshemmet då hembygdsgården ej bekvämt kunde rymma alla deltagare.

Hembygdsgföreningen har genom donation fått övertaga Tegelsmora Elektriska Distributionsförenings efterlämnade handlingar jämte ett kapitalbelopp om c:a 9.000 kronor. Enligt styrelsens beslut skall pengarna användas till utökad möblering av hembygdsgårdens storstuga.

Styrelsen har även beslutat att adjungera representanter för den yngre generationen för att lättare kunna tillgodose ungdomarnas önskemål om aktiviteter.

Stig Adling

Tierps Hembygdsgille 50 år

Gillet bildades den 31 mars 1927. Förste ordförande blev v. komminister Einar Spjut, rektor Josef Johansson v. ordf., Birger Freedner sekr., kamrer J. Björklund kassör. Vid gilletts första årsmöte i Gryttjom 1928 höll fil. kand. Nils Ålenius, Uppsala, föredrag om uppländska bondgårdar och visade skioptikonbilder. Sommarfest hölls vid stenåldersboplatsen i Torslunda. Trots regn var festen besökt av cirka 500 personer. Pastor Spjut hade flyttat och rektor Johansson blev ordförande 1930, en post som han innehade i 13 år. Han erhöll 1946 Upplands fornminnesförenings medalj. 1934 förvärvade gillet Bellanderska gården i Skämsta till hembygdsgård. Byggnaden är från 1768. En loftbyggnad från Djupa inköptes och blev stommen i Tierps Gammelgård i Sveaparken, som uppläts av kommunen. Stora Kopparberg skänkte ett portluder från Bultebo, 1935 förvärvades en soldatstuga från 1893 från Munga som iordningställdes till vaktmästarbostad. Intendent Nils Ålenius hade täta resor till Tierp för att ordna med uppförandet av byggnaderna och biträda med ordnandet av alla museiföremål, de flesta gåvor från polisuppsyningsman Birger Freedner, som varit sekreterare i 16 år då han avgick från styrelsen. Invigningen av Gammelgården skedde den 7 juni 1936 av landshövding Linnér som högtidstalade, bystämma uppfördes med flera av ortens innevånare som medverkande, middag var anordnad i närgränsande godsmagasin. Regnet stod som spön i backen och dansen trädde i järnvägsmagasinet. Genom lotteri och regnförsäkring blev behållningen något över 3000 kronor. Så fortsatte verksamheten flera år med fester, utflykter, lotterier, det mesta redovisat i olika årgångar av fornminnesföreningens årsbok Uppland. Kantor Nimrod Alinder blev ordf. efter rektor Johansson 1944. Den 25 aug. 1946 uppfördes teaterpjäsen "Ett sommarspel i Åskarby" författat av tierpsso- nen Olle Lindvall. I fornminnesföreningens årsbok 1946 finns en beskrivning och bilder från uppförandet. Gilllet förvärvade en spannmålsbod från Eskesta, vilken nu användes till kaffestuga. Vid årsmötet 1949 utsågs Carl Schollin till ordförande efter att tidigare varit sekr. och kassör. Från verksamheten kan nämnas att gillet 1951 stod som anordnare av en hembygdskurs under en vecka med ett flertal talare. På initiativ av ordf. utdelade köpingen medborgarboken till 21-åringarna vid firandet av Svenska Flaggans dag på Gammelgården, en tradition som fortsatte fram till den stora kommunsammanslagningen.

Hembygdsgilletts 25-årsjubileum firades 1953 med högtidstal av landshövding Georg Andrén, konsertmusik av Skutskärs hornmusikkår, teater av Vattholma IO-GT:s teatercirkel och allmogemusik av bröderna Sahlström. Landsantikvarie Sundquist var även inbjuden. År 1954 ansåg Gilllet att det var på tiden att Tierp skulle ha ett kommunvapen. Vid utredningar visade det sig att det redan fanns ett vapen förlänat av konung Karl Knutson Bonde år 1456 till Tierps härad, som bestod av Tierps och Tolfsta socknar, dvs. Tierps köping. Tierp var ägare till landets äldsta kommunvapen. Vapnet visade tre humleax i färgat fält. Utredningen bekostades av hembygdsgillet.

En ny flagga med vapnet invigdes 1956 av landsantikvarie Sundquist nästan på dagen 500 år efter det vapnet förlänats av konungen. Vid samma tillfälle 1956 hade

Tierps hembygdsgille. Trotjänaren Elon Jansson avtackas av ordföranden Carl Schollin vid gilletts 50-årsjubileum på Tierps gästgivargård den 12 november 1977.

en dräktparad anordnats omfattande klädedräkten under 500 år. Vaktmästare Verner Larsson slutade 1958 efter 14 år.

Upplands fornminnesförening har haft sina årsmöten på Gammelgården vid några tillfällen under 50-talet. År 1961 avgick Carl Schollin efter 12 år som ordförande och efterträddes av Erik Hjort af Ornäs. Vid årsmötet 1963 blev urmakare Karl-Erik Erixon ordförande. Under åren fortsatte verksamheten med bekymmer att få in pengar till underhåll av Gammelgården med dess många byggnader. Fester och lotterier klarade ekonomin som vanligt.

Så kom årsmötet 1969 och Kjell Danielsson blev ordförande i Gillet. Fornminnesföreningen besökte Gammelgården 1 juni 1969 med landshövding Edenman i spetsen. På den sedvanliga Hembygdens dag, sista söndagen i aug., talade det året Skansenchefen Nils Erik Berendts. Upplandsschottis startade genom idésprutan Kjell Danielsson, som ordnade dansaftnar och fester på löpande band. 1971 års midsommarfest sändes i radio och för det erhöll Gillet 3000 kronor i ersättning från Radiotjänst. Det ordnades dans efter de s. k. esplanadkvällarna med många kända artister.

Gilletts ordförande Danielsson avled 1976 och lämnade ett stort tomrum efter sig inte bara inom Tierps kommun. Vice ordföranden Erixson måste sköta klubban till årsmötet 1977, då han bestämt avsåg sig att bli Gillets ordförande. Efter många om och men lovade undertecknad att ännu en gång ta över klubban ett år framåt. Medlemsantalet utgör nu 275 medlemmar. Under år 1977 har Gillet stått för Luciafirandet tillsammans med UNT., haft jubileumsfirande på Gästis, anordnat

Svenska Flaggans dag, midsommarfirande och Hembygdens dag tillsammans med Tierps Pensionärsförening. Gillet har medverkat vid av Tierps fritidsnämnd anordnat samkväm för ungdom å fritidslokalen i Högbergsskolan. Gillets styrelse består nu av undertecknad, ordf., Karl-Erik Erixon v. ordf., Lisbeth Svensson, sekreterare, Fingal Flycht, kassör. Gert Persson, klubbmästare, Miralda Schlberg, husmor, Malte Keijser, Artur Edin och Hugo Schlberg.

Carl Schollin

Upplands Väsby Hembygdsförening

Hembygdsföreningen hade vid årsskiftet 1977–78 ca 400 medlemmar. I det gamla, väl renoverade hemmanet Runby Nedra, centralt beläget i kommunen, har föreningen ändamålsenliga lokaler. Här anordnas regelbundet varje månad en ”Öppet Hus”-kväll, som den 28 december varje år får karaktären av en trivsamt gröt-afton. ”Hembygdens Dag” firas årligen den första söndagen i september. Varje år arrangeras också minst en utfärd – 1977 gick resan till grannkommunen Vallentuna som har mycket av hembygdsintresse att visa upp.

Föreningen arbetar som alla andra med att efter bästa förmåga dokumentera bygdens liv i gången tid. Alltmer börjar dock arbetet få en aktuellare prägel. Hembygdsföreningen får ofta remisskrivelser i stadsplaneärenden och annat från olika kommunala organ. Vi ser det som en synnerligen angelägen uppgift att granska dessa remisser för att bevaka kultur- och miljöfrågor som annars lätt glöms eller göms. Hembygdsföreningen i Upplands Väsby har mycket att bevaka och bevaka – vi har verkligen en angelägen uppgift.

Lennart Lundquist

Vendels Hembygdsförening

1977 har varit ett händelserikt år för föreningen. Under en stjärnklar himmel i tio graders kyla på snötäckt mark gick ett fackeltåg genom Örbyhus slottspark på kvällen den 26 februari. Detta var inledningen till högtidlighållandet av Erik XIV:s död här 400 år tidigare. Och vid ljuset från stora silverkandelabrar kunde de församlade senare lyssna till sång och musik från kung Eriks eget tidevarv. Med ett engagerat föredrag om omständigheterna kring kungens död trollband därefter professor Carl-Herman Hjortsjö från Lund sin publik och för att hugfästa minnet av kvällen avtäcktes något senare en minnestavla utförd av konstmeden Folke Mattsson, Örbyhus.

I ett strålande försommarväder firades traditionsenligt Hembygdens dag andra söndagen i juni. Vid högmässan i den fullsatta kyrkan predikade den nya pastorn i missionsförsamlingen Rut Larsson. Sedan var det dags att förflytta sig till skolmuseet i Marieberg där utställningen ”Från arbetet på åker och äng” just färdigställts. Den innehöll bl. a. förstoringar av gamla foton från vendelbygden som plockats fram ur gömmorna av de s. k. bygdeinventeringsgrupperna. Hur jordbruksredskapen utvecklats under de fem tusen år som jordbruk bedrivits här i landet tog Göran Kritz upp i

sitt anförande. Föreningens ordförande Birger Wallén höll ett minnestal över Sven Kritz, som blott några dagar tidigare avlidit 84 år gammal, och som utfört ett ovärderligt arbete då det gällt katalogiseringen av föreningens föremålssamling och bibliotek.

Den näst sista söndagen i juli hölls Eric Sahlströms spelmansstämma för tredje året i följd. Om vi under tidigare år blivit väl beskärda med värme och solsken så blev vi i år på samma sätt vad gäller regn. Trots sämsta tänkbara yttre förhållanden kunde vi dock genomföra hela stämman med många spelmän och en liten men entusiastisk publik.

Under sommarsöndagseftermiddagarna hölls Marieberg öppet och kaffe serverades. Även nästa sommar planerar vi att fortsätta med den verksamheten.

I samband med missionsförsamlingens 100-årsjubileum visades en skärmutställning som iordningställdes i samarbete med hembygdsföreningen samt gamla handlingar och tidningsurklipp som fotokopierats. Det var en bit folkrörelsehistoria som verkligen intresserade många i vendelbygden. Som en kuriositet i sammanhanget kan nämnas att P. P. Waldenström gifte sig i Vendel i januari 1864.

Styrelsen består av följande: Birger Wallén, ordf., Lars-Göran Hamberg, v. ordf., Göran Kritz, sekr., Ingrid Kläringe, kassör, Ingrid Eklund, Jan Gunnar Ekstav och Martin Mattsson.

Göran Kritz

Vänge Hembygdsgörelse

Föreningen arrangerade år 1977 traditionsenligt en välbesökt midsommarfest i Ekeby by.

Kvarnen fick under sommaren de mycket efterlängtade nya vingarna uppsatta, ett krävande arbete som utförts av firma Stig Lindkvist, Brunna. Den 16 oktober hölls kvarnen öppen för visning, med Bertil Karlsson, Åke Ekenor, Bengt Lindström och Fritz Bernström som ciceroner. Arkivarie Wolter Ehn berättade om byn och visade runt bland gårdarna.

Föreningen har under året haft ca. 150 medlemmar

Anna-Lisa Hellsing